

Царски „устав” средњовековне Србије

Објављено: 16.02.2016.год.

Пре готово осам векова настао је „Душанов законик” , најважнији правни документ средњовековне Србије. Писан у духу тога времена, утицао је на формирање државе, највеће коју је наш народ у својој историји имао.

Наредба царска: Ако цар напише писмо или из срџбе, или из љубави или из милости за некога, а то писмо нарушава Законик и није по правди и по закону, судије томе писму да не верују, само да суде и врше по правди. Све судије да суде по закону, право, како пише у Законнику, а да не суде по страху од цара.”

Ово, између осталог стоји у 167. члану Душановог законика, најважнијег правног документа средњовековне Србије, **објављеног на верски празник Вазнесење, маја 1349. године у Скопљу.** Реч је о документу који је, уз све мане био у рангу са најбољим законима тога времена, па се са правом може сматрати и првим „уставом” средњовековне српске државе.

Зато ће, поводом Дана државности, „Политика” у сутрашњем броју објавити Душанов законик, са свим његовим члановима.

Како је и под којим околностима настао овај документ? **Стефан Душан владао је средњовековном Србијом од 1331. до 1355. године и остао упамћен као најмоћнији српски владар, због чега је стекао надимак „Душан Силни”.**

На власт је дошао насилно, тако што је, на наговор властеле жељне освајања, почетком 1331. збацио свог оца, краља Стефана Дечанског, који је исте године убијен у Звечану. Убрзо се показао као енергичан и способан владар. Искористио је слабљење Византије и предузео велика освајања у правцу југа. Створио је државу која се простирала од Дунава до Коринтског залива, односно од Јадранског до Егејског мора. Била је то средином 14. века највећа држава на Балканском полуострву.

После ових освајања краљ Стефан Душан одлучио је да се прогласи за цара. Крунисан је у Скопљу, 1346. године, после свечаног обреда који је обавио српски патријарх Јоаникије (претходно је српска црква подигнута у ранг патријаршије).

Да би се правно уредила држава у чијим се „српским крајевима” живело по обичајном праву и раније издатим повељама, док се у „грчким” примењивало законодавство Византије, приступило се изради правног акта, писаног на народном „старосрпском” језику.

Тада су се пред Душаном појавила нова искушења. Држава коју је створио била је другачија од дотадашње, јер је укључивала и крајеве у којима је живело грчко становништво, које је навикло на правни и друштвени поредак Источног римског царства (Византије).

Зато се Душан крунисао за „цара Срба и Грка” и пред себе поставио задатак да освоји Цариград и уместо Византије створи ново царство, по угледу на ту државу. Али, да би то остварио било је потребно да државу правно уреди, што није било лако, будући да се у „српским крајевима” живело по обичајном праву и раније издатим повељама, док се у „грчким” примењивало законодавство Византије. То је и разлог што се приступило изради новог, правног акта познатог као „Душанов законик”.

Душанов законик можете прочитати [ОВДЕ](#)

„Закон благовјернаго цара Душана” проглашен је на државном сабору у Скопљу, на празник Вознесење Господње, маја 1349 (када је написана и већина чланова), а допуњен на сабору у граду Серу, пет година касније.

Законик је имао 201 члан и писан је на народном „старосрпском” језику, што га разликује од већине закона тога времена, будући да су слични документи у западној Европи писани на латинском, а у Византији на грчком.

Према мишљењу наших историчара „Душанов законик” представља спој византијског законодавства, словенског обичајног права, повеља које су издали Душанови претходници и статута приморских градова.

Од старијих закона примењиваних у Византији, највише елемената преузето је из „Јустинијановог закона”, а од новијих из „Синтагме Матије Властара” из које су избачени делови који нису ишли у прилог новој држави. Душанов законик се у великој мери ослањао и на „Законоправило” Саве Немањића.

Законик је регулисао односе у држави, положај цркве, владара, властеле, трговаца и зависног дела становништва, али га чине и различита правила, као и казне за веће или мање преступе. Оне су често биле сурове, јер су поред затворских и новчаних казни предвиђале и телесно кажњавање – батинање, а у неким случајевима и сакаћење (одсецање руку, носа, ушију...).

Али, ако је за утеху, слично је било и у другим законима тога времена...

Нажалост, овај документ није сачуван у оригиналу, али је сачувано више од 20 преписа, насталих од 14. до 18. века. Најпознатији међу њима су Струшки (који је најстарији, али није потпун), Атонски, Студенички, Хиландарски, Бистрички, Призренски (који се сматра најбољим), Раковачки, Раванички...

Своје дело, због којег је и настао овај законик, цар Душан није стигао да заврши. Умро је изненада 1355. године (шест година од настанка његовог првог дела). Имао је планове да освоји Цариград, за шта му је била потребна помоћ Венеције, али је пословним људима из државе Светог Марка више одговарала слаба Византија, него јако српско-грчко царство. Увиђао је и опасност од Турака и обраћао се и римском папи, како би им се заједнички супротставили... Али, као што је брзо настало, тако се „Душаново царство” убрзо после његове смрти и распало, а већ тридесетак година касније овим просторима загосподарили су Турци...

То, међутим, не умањује значај цара Душана и његовог законика за наш народ и државу. Зато је, говорећи о тој епохи, наш чувени историчар Владимир Ћоровић у свом делу „Историја Срба”, поред осталог, записао:

„Са Душаном је стара српска држава достигла врхунац моћи.

Постала је царевина, прва сила на југоистоку Европе, не такмац него готово господар Источног Римског Царства. Уз царство се дигла и патријаршија, као највећи степен црквене власти. Колико се Душан истински трудио да своје државно дело среди и стави на солидне основе сведочи најбоље његов Законик, један од најдрагоценијих културних споменика средњовековне Србије. Српски замах никад није био већи, ни напор плоднији. Али, у ствари, Душаново дело, мада велико и блиставо по царском сјају и мада снажно по уложеној енергији, није било трајних квалитета. За терет једне империје српска снага тада још није дотицала, она је могла да дело ублизу изведе, али не и да га одржи...”

Два века династије Немањића

Династија Немањић владала је Србијом два века – од 1166. до 1371. године. Оснивач ове владарске породице био је велики жупан Стефан Немања, који је на власт дошао 1166. године, у време када је Рашка област, колевка српске државе, још била у саставу Византије.

Стефан Немања имао је три сина – Вукана, Стефана и Растка.

Вукан је био владар Зете, Стефан, касније прозван „Првовенчани”, 1217. постао је први српски краљ, а његов брат Растко (Свети Сава)

1219. године изборио се за самосталност српске цркве и постао први српски архиепископ, са седиштем у Жичи.

Стефана Првовенчаног наследили су синови Радослав, Владислав и Урош, чија је жена била чувена Јелена Анжујска.

Урошеви синови били су Драгутин, који се због повреде одрекао престола у корист брата Милутина (владао од 1282. до 1321. године) који је остао познат по томе што је, слично као касније Душан ратујући са Византијом, проширио државу.

Милутинов син био је злосрећни краљ Стефан Дечански, а његов син цар Душан.

Нажалост, Душанов син Урош прозван „Нејаки” (владао од 1355. до 1371. године) није имао владарске особине свога оца, а током његове владавине ојачала је и осилила се властела, па се српска држава почела распадати...

Цар Урош је умро 1371, а пошто није имао потомства, његова смрт значила је и крај династије Немањић.

Исте године када је умро цар Урош јужни део некадашњег Душановог царства, после Маричке битке, пао је под власт Турака...

Јован Гајић,
Политика